

โรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทย

กรณีศึกษา : การป้องกันและควบคุมประชากรสุนัข-แมว
ในสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

Rabies in Thailand : a Case Study on Prevention
and Control of Dogs and Cats Population

at

King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang

โดย

กรรณิกา พริยะจิตรา

นักกิจการนักศึกษา กองกิจการนักศึกษา สำนักงานอธิการบดี

พงษ์ศักดิ์ ศรีธเนศชัย

อาจารย์ภาควิชาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์ คณะเทคโนโลยีการเกษตร

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ISBN 974-324-058-6

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทย

กรณีศึกษา : การป้องกันและควบคุมประชากรสุนัข-แมว
ในสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

Rabies in Thailand : a Case Study on Prevention
and Control of Dogs and Cats Population

at

King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang

โดย

กรรณิกา พริยะจิตรา

นักศึกษานักศึกษา กองกิจการนักศึกษา สำนักงานอธิการบดี

พงษ์ศักดิ์ ศรีธเนศชัย

อาจารย์ภาควิชาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์ คณะเทคโนโลยีการเกษตร

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ISBN 974-324-058-6

112๗๕๕๘

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

รายงานโครงการ

โรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทย

กรณีศึกษา : การป้องกันและควบคุมประชากรสุนัข-แมว
ในสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ISBN 974-324-058-6

เป็นลิขสิทธิ์ของ

กองกิจการนักศึกษา สำนักงานอธิการบดี

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กุศลกกรรมและประโยชน์ที่ได้จากโครงการนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แต่คุณครูพิมพ์พระคุณ

๕๕๕๕๕๕๕๕๕๕๕๕

ศาสตราจารย์นายแพทย์มฤดา	ตฤษณานนท์
ศาสตราจารย์นายแพทย์อัมภว	สุพันธ์ุณิชา
ศาสตราจารย์ดร.พันธ์ทิพย์	รามสูต
รองศาสตราจารย์นายแพทย์วิรัตน์	ยงไฉยทวิ
รองศาสตราจารย์นายแพทย์อัมพ	ภฤตลักษณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์องก	มหาวัณ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้ศึกษาและดำเนินงานในโครงการนี้ ขอขอบพระคุณ ท่านผู้ให้การสนับสนุนและ
อนุมัติเงินงบประมาณในการดำเนินงาน ดังรายนามต่อไปนี้

รองศาสตราจารย์ประกิจ ตั้งติสานนท์

อธิการบดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เผชญิชัย ไชยสิทธิ์

รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา

และคุณสอาดองค์ อุดระ

ผู้อำนวยการกองกิจการนักศึกษา

รวมทั้งขอขอบคุณผู้ร่วมโครงการ และผู้ซึ่งไม่ได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้อีกหลายท่าน ที่ได้ให้การ
ปรึกษาให้ข้อเสนอแนะ และการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานโครงการนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	1
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	2
บทนำ	3
กรณีศึกษา : การป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าและควบคุมประชากรสุนัข-แมว	5
ผลการดำเนินงาน	6
วิจารณ์	7
กิตติกรรมประกาศ	9
เอกสารอ้างอิง	9

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนและร้อยละของการตรวจพบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าในหัวสัตว์ที่ส่งตรวจของทั้งประเทศและกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2538 - 2541	4
2	จำนวนและร้อยละของสุนัข-แมว ที่สำรวจได้ระหว่างวันที่ 16 - 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2541 ณ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง จำแนกตามการมีเจ้าของและไม่มีเจ้าของ เพศ วัยเจริญพันธุ์และวัยก่อนเจริญพันธุ์	7
3	จำนวนและร้อยละของสุนัข-แมวที่ได้รับการฉีดวัคซีนและทำหมัน	7

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทย
กรณีศึกษา : การป้องกันและควบคุมประชากรสุนัข – แมว
ในสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

กรรณิกา พิริยะจิตรา
พงษ์ศักดิ์ ศรีธเนศชัย

บทคัดย่อ

โรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคติดต่อจากสัตว์สู่คน ซึ่งมีพาหะนำโรคที่สำคัญ คือ สุนัขและแมว ภายในสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (KMITL) มีรายงานการเกิดโรคนี้ในสัตว์ (วัว, สุนัข) มีผู้สัมผัสโรคซึ่งได้รับการฉีดวัคซีนทุกราย เพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดแก่บุคลากรและนักศึกษาภายในสถาบันฯ จึงมีการดำเนินโครงการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าและควบคุมประชากรสุนัข-แมว ทั้งที่มีเจ้าของและไม่มีเจ้าของ อบรมและฝึกปฏิบัติให้นักศึกษาที่เป็นอาสาสมัครร่วมในโครงการอีก 15 คน โดยเจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์ เพื่อให้อาสาสมัครสามารถใช้อุปกรณ์และรู้เทคนิคการเป่าลูกดอกยาสลบในการจับสุนัข-แมวเพื่อนำมาทำหมันและฉีดวัคซีน มีการจัดนิทรรศการเรื่องการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าและควบคุมประชากรสุนัข-แมวมารวมทั้งมีการประสานงานกับสภากาชาดไทยในการส่งต่อผู้สัมผัสโรคไปรับการฉีดวัคซีน

ผลการสำรวจสุนัข-แมวภายในสถาบันฯพบว่า มีสุนัข 240 ตัว แมว 15 ตัว เป็นสุนัขมีเจ้าของ 7 ตัว ไม่มีเจ้าของ 233 ตัว แมวมีเจ้าของ 7 ตัว ไม่มีเจ้าของ 8 ตัวสุนัขเพศเมียวัยเจริญพันธุ์ 108 ตัว แมวเพศเมียวัยเจริญพันธุ์ 5 ตัว สุนัขเพศผู้วัยเจริญพันธุ์ 95 ตัว แมวเพศผู้วัยเจริญพันธุ์ 10 ตัว สามารถฉีดวัคซีนให้สุนัขได้ร้อยละ 97.9 ของสุนัขทั้งหมดและฉีดแมวได้ทุกตัว ทำหมันสุนัขเพศผู้-เมียวัยเจริญพันธุ์ได้ทุกตัว แต่ไม่สามารถทำหมันแมวได้ทุกตัวเพราะเจ้าของยังไม่ต้องการให้ทำ 7 ตัว อีก 6 ตัว เป็นแมวไม่มีเจ้าของที่มีสุขภาพไม่แข็งแรงพอที่จะทำหมัน สามารถทำหมันแมวเพศเมียไม่มีเจ้าของได้ 2 ตัว สำหรับการจัดนิทรรศการมีผู้สนใจชมทั้งสิ้น 3,865 คน เป็นบุคลากรและนักศึกษาของสถาบันฯ 2,643 คน บุคคลภายนอกสถาบันฯ 1,218 คน ผู้สัมผัสโรคทุกรายได้รับวัคซีนจากสภากาชาดไทย

การดำเนินโครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารของสถาบันฯซึ่งสามารถป้องกันการเกิดโรคพิษสุนัขบ้าได้ในระดับหนึ่งและยับยั้งการเพิ่มจำนวนประชากรสุนัข-แมวได้อย่างรวดเร็ว หากจะให้มีความปลอดภัยอย่างยั่งยืนโครงการดังกล่าวควรได้รับการสนับสนุนและสืบทอดการดำเนินการต่อไปอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้เพื่อให้เกิด Herd Immunity และควบคุมประชากรของสัตว์พาหะนำโรค: สุนัข-แมว ภายในสถาบันฯให้มีจำนวนลดลง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Rabies in Thailand : a Case Study on Prevention and Control of Dogs and Cats Population at King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang

Abstract

Rabies, a deadly zoonotic disease, is transmitted to human being mainly from rabies infected dogs and cats. Rabies cases have been reported sporadically in animals and contact case in man at King Mongkut's Institute of Technology, Chao Khun Taharn Ladkrabang (KMITL). To prevent this deadly disease, vaccination campaigns against rabies, dogs and cats population control were implemented at KMITL from November 15, 1998 to July 31, 1999. Fifteen student volunteers were trained by Department of Livestock Development for the use of equipment and techniques to catch stray dogs and cats for vaccination. Also included in the project were Rabies prevention exhibition. Thai Red Cross Society was the referral center for contact cases.

At KMITL, there are 240 dogs (233 stray dogs and 7 owned dogs), 15 cats (8 stray cats and 7 owned cats). Of these 97.9% of dogs and 100% of cats were vaccinated. Moreover, 203 dogs and 2 cats were castrated (for male) and ovariohysterectomy (for female) to control their population. The rest of the animals were not performed vaccinated, castration and ovariohysterectomy because they were not in suitable condition (some had lower age, some had health problem). Attendance at exhibition was reported at 3,865 persons (2,643 are personnel and students at KMITL and 1,218 interested persons). All contact cases are vaccinated by Thai Red Cross Society.

This operation project has been actively supported by KMITL management resulting in the prevention of rabies transmission to inhabitants and control of the high growth rate dogs and cats population. However, for long term measure, it is recommended that the project should be continued periodically to create herd immunity and reduction of animal population.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทนำ

โรคพิษสุนัขบ้า เป็นโรคติดต่อที่ต้องแจ้งความภายใน 24 ชั่วโมง¹ และเป็นโรคติดต่อที่มีอันตรายร้ายแรง จากสัตว์เลือดอุ่นโดยเฉพาะสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมมาสู่คน² โดยมีอัตราป่วยตายเท่ากับร้อยละ 100 ในทุกพื้นที่ กล่าวคือ ผู้ป่วยทุกรายจะเสียชีวิตหลังจากที่เริ่มแสดงอาการผิดปกติทางระบบประสาทแล้วประมาณ 2 - 7 วัน^{3,4,5} สัตว์ที่นำโรคมาสู่คนส่วนมาก คือ สุนัข (มากกว่าร้อยละ 90) รองลงมาคือ แมว (ประมาณร้อยละ 3) นอกนั้นเป็นสัตว์อื่น ซึ่งได้แก่ โค กระบือ สุกร ม้า กวาง ลิง ชะนี หมี กระแต หนู และค้างคาว เป็นต้น^{2,3,4,5,6}

เชื้อโรคที่ทำให้เกิดโรคพิษสุนัขบ้าคือ เชื้อไวรัสตระกูล Rhabdoviridae ซึ่งออกมาจากน้ำลายของสัตว์ที่เป็นพาหะนำโรค ส่วนใหญ่เชื้อนี้จะเข้าสู่ร่างกายของคนหรือสัตว์ทางบาดแผลที่ถูกกัด หรือข่วนแต่อาจจะสามารถเข้าทางบาดแผลหรือรอยขีดข่วนได้ เชื้อโรคนี้จะเดินทางจากบาดแผลเข้าสู่เส้นประสาทได้ไม่เกิน 48 ชั่วโมง หรือ 2 วัน หลังจากถูกกัด³ และใช้เวลาเดินทางจากเส้นประสาทสู่สมองในอัตราเร็ว 8 - 20 มิลลิเมตรต่อวัน⁷ ทำให้พบวาระยะฟักตัวของโรคนี้โดยทั่วไป คือ 2 - 8 สัปดาห์ และอาจน้อยกว่า 7 วัน หรือยาวนานเกิน 1 ปี ได้^{2,3,4,7} ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตำแหน่งของแผลที่ถูกกัดหรือข่วน กล่าวคือ ถ้าตำแหน่งที่ถูกกัดหรือข่วนเป็นบริเวณที่มีเส้นประสาทมาเลี้ยงมาก เช่น หน้า ข้อมือ ข้อเท้า และนิ้วเป็นต้น โอกาสที่เชื้อไวรัสจะเข้าสู่เส้นประสาทและไปสู่สมองก็ย่อมจะมีมากยิ่งขึ้น⁸

ปัจจุบันโรคพิษสุนัขบ้ามีวัคซีนใช้ป้องกันได้ทั้งในคนและสัตว์ องค์การอนามัยโลก ได้สรุปเป็นแนวทางปฏิบัติให้แก่ประเทศต่าง ๆ ที่จะควบคุมป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าไว้ว่า การฉีดวัคซีนในสัตว์ โดยเฉพาะสัตว์นำโรคที่สำคัญ คือ สุนัข ให้ครอบคลุมร้อยละ 80 ของจำนวนสัตว์/สุนัข ที่มีอยู่ทั้งหมดได้อย่างต่อเนื่องทุก ๆ ปี จะสามารถทำให้เกิด Herd Immunity ได้^{3,9,10} ซึ่งหลายประเทศที่ดำเนินการตามหลักการนี้ ปัจจุบันเป็นพื้นที่ปลอดโรคพิษสุนัขบ้าแล้ว เช่น มาเลเซีย ฮองกง บราซิล เอกวาดอร์ และเม็กซิโก เป็นต้น^{1,11}

ประเทศไทยมีการรายงานผู้เสียชีวิตโรคนี้ตั้งแต่ พ.ศ.2471² และในระยะ 50 ปีแรก มีรายงานผู้เสียชีวิตไม่มากนัก ซึ่งอาจเนื่องจากการเก็บข้อมูลได้ไม่ครบถ้วน ต่อมากระทรวงสาธารณสุขได้มีรายงานผู้เสียชีวิตด้วยโรคนี้เฉลี่ยปีละประมาณ 250 คน ตั้งแต่ พ.ศ.2521 - 2530 และ พ.ศ.2530 - 2534 มีผู้เสียชีวิตเฉลี่ยปีละประมาณ 185 คน พ.ศ.2535 - 2539 มีผู้เสียชีวิตด้วยโรคนี้เฉลี่ยปีละประมาณ 87 คน และในปี 2540 และ 2541 มีรายงานผู้เสียชีวิตด้วยโรคนี้จำนวน 60 และ 46 ราย¹²⁻²³

สำหรับสถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ พบว่า ตั้งแต่ พ.ศ. 2538 - 2541 มีการส่งหัวสัตว์ตรวจหาเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าทั้งประเทศประมาณ 4,000 - 6,000 หัวต่อปี และตรวจพบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าจากหัวสัตว์ที่ส่งตรวจดังกล่าวจำนวน 1,300 - 2,900 หัวของทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 29 - 47 โดยมีแนวโน้มลดลงตามลำดับ เฉพาะกรุงเทพมหานครมีการส่งหัวสัตว์ตรวจหาเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าทั้งประเทศประมาณ 1,000 - 1,300 หัวต่อปี และตรวจพบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าจากหัวสัตว์ที่ส่งตรวจดังกล่าวจำนวน 260 - 434 หัวของทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 23 - 35 ดังรายละเอียดซึ่งแสดงในตารางที่ 1

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สวอนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของการตรวจพบเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าในหัวสัตว์ที่ส่งตรวจของทั้งประเทศ และ กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2538 -2541

ปี	รวมทั้งประเทศ (หัว)	พบเชื้อ (หัว)	ร้อยละ	กรุงเทพมหานคร (หัว)	พบเชื้อ (หัว)	ร้อยละ
2538	6,256	2,939	47.0	1,304	434	33.3
2539	4,420	1,860	42.1	1,202	418	34.8
2540	4,048	1,338	33.1	1,016	295	29.0
2541	4,508	1,314	29.1	1,134	260	22.9

พ.ศ.2538-2541 มีการสำรวจประชากรสุนัข-แมวทั้งประเทศ และสรุปได้ว่ามีสุนัข-แมวทั้งประเทศอยู่ประมาณ 5-6 ล้านตัวเฉพาะกรุงเทพมหานครมีอยู่ 2 แสน ตัว ซึ่งกรมปศุสัตว์ ได้รายงานผลการดำเนินงานด้านการป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าไว้ว่า มีสุนัขได้รับการฉีดวัคซีนครบคลุมเฉลี่ยแต่ละปีร้อยละ 60 - 72 และ มีการฉีดยาคุมกำเนิด ทำหมัน สุนัขเพศเมียวัยเจริญพันธุ์ได้ร้อยละ 44 ของเป้าหมายที่กำหนดไว้ และทำหมันสุนัขเพศผู้ได้ร้อยละ 3.7 ทั้งนี้เพื่อจะทำการลดประชากรสุนัข-แมว แต่ยังคงมีประชากรสุนัข-แมวเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากสุนัข-แมวเพศเมีย 1 ตัว จะให้ลูกได้เฉลี่ยปีละ 2 ครอกๆละประมาณ 5 -6 ตัวและปัญหาของโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทยยังคงมีอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากยังไม่สามารถฉีดวัคซีนให้แก่สุนัข-แมว ได้ครอบคลุมเฉลี่ยร้อยละ80ของสุนัขทั้งหมดในทุกพื้นที่ตามหลักเกณฑ์ขององค์การอนามัยโลก⁹

องค์การอนามัยโลกได้วิเคราะห์ไว้ว่า^{13,9} มีความเป็นไปได้ที่จะกวาดล้างโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปได้ในทุกสภาพพื้นที่ แม้ว่า สภาพระบาดวิทยา สังคม และเศรษฐกิจจะแตกต่างกันก็ตาม เงื่อนไขแห่งความสำเร็จขึ้นอยู่กับนโยบาย การบริหารจัดการโครงการ เทคโนโลยีที่มีอยู่ และปัจจัยเกื้อหนุนซึ่งได้แก่

- มีทรัพยากรเพียงพอที่จะดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องในระยะยาว : มีวัคซีนที่มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอ มีกำลังคน และทรัพยากรที่จำเป็นอื่น ๆ เพียงพอ
- มีโครงการที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจนที่จะให้ปลอดโรคภายใน 5 - 6 ปี โดยครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางพอ และสามารถลดอัตราการฉีดวัคซีนผู้ถูกสุนัขกัดได้ชัดเจน
- รัฐหรือชุมชนรับภาระค่าฉีดวัคซีนสุนัขซึ่งบางโครงการอาจต้องจัดตั้งกองทุนเพื่อหมุนเวียนเงินมาดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้ ทั้งนี้เจ้าของสุนัขต้องรับภาระค่าใช้จ่ายทั้งหมดหรือบางส่วน
- ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการฉีดวัคซีนสุนัขรวมทั้งคุมกำเนิดสุนัข และร่วมเฝ้าระวังโรคอย่างใกล้ชิด

จากทั้งนโยบาย การบริหารจัดการโครงการ เทคโนโลยีที่มีอยู่และปัจจัยเกื้อหนุนดังกล่าว ประเทศไทยควรมีการพัฒนาส่งเสริมให้เกิดขึ้นและเพิ่มมากขึ้น เพื่อความหวังในการกวาดล้างโรคนี้จะได้บรรลุผลได้เร็วยิ่งขึ้น ได้มีแผนการที่จะกวาดล้างโรคพิษสุนัขบ้าโดยดำเนินการร่วมกันระหว่างกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และหน่วยงานอื่น ๆ ในโอกาสต่อ ๆ มา ภายใต้โครงการหลักคือโครงการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทย โดยมีเป้าหมายการดำเนินการดังนี้^{3,9}

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. ฉีดวัคซีนในสุนัขให้ได้อย่างน้อยร้อยละ 80 ของสุนัขทั้งหมด
2. กำจัดสุนัขที่สงสัยว่าเป็นโรคพิษสุนัขบ้า (โดยประมาณว่าร้อยละ 80 ของสุนัขจรจัด และร้อยละ 10 ของสุนัขที่มีเจ้าของ)
3. ฉีดยาคุมกำเนิดสุนัขเพศเมียให้ได้อย่างน้อยร้อยละ 10 ของสุนัขเพศเมียทั้งหมด
4. ทำหมันสุนัขเพศเมียให้ได้อย่างน้อยร้อยละ 1 ของสุนัขเพศเมียทั้งหมด
5. ทำหมันสุนัขเพศผู้ให้ได้ร้อยละ 4 ของสุนัขเพศผู้ทั้งหมด
6. ฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าแก่ผู้สัมผัสโรคทุกราย
7. ฉีดซีรัมป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าแก่ผู้สัมผัสโรคที่มีบาดแผลจรรยา

นอกจากนี้หน่วยงานต่างๆ ได้ร่วมมือกันที่จะดำเนินการป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทย ภายใต้ชื่อโครงการอื่นๆ ได้แก่ โครงการควบคุมมลภาวะในแหล่งท่องเที่ยวปี Amazing Thailand โครงการประกวดผลการดำเนินงานควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าดีเด่นระดับจังหวัด และโครงการรณรงค์การฉีดวัคซีนโรคพิษสุนัขบ้าประจำปี เป็นต้น

กรณีศึกษา: การป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าและควบคุมประชากรสุนัข – แมว ในสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ไม่มีรายงานการป่วย/ตายด้วยโรคพิษสุนัขบ้าในคน แต่มีรายงานการป่วย/ตายด้วย โรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ ดังนี้²⁴

ปี 2522 จิวสำหรับใช้ศึกษา ที่เลี้ยงอยู่ในคอกสัตว์ภาควิชาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์ คณะเทคโนโลยีการเกษตร ป่วยเป็นโรคพิษสุนัขบ้าจากการสัมผัสโรคกับสุนัขจรจัด ผลการตรวจวิเคราะห์เนื้อเยื่อสมองสุนัขและจิวโดยกรมปศุสัตว์ยืนยันว่าป่วยเป็นโรคพิษสุนัขบ้า ซึ่งทางสถาบันได้ส่งผู้สัมผัสทั้งหมดจำนวน 76 ราย ไปรับการฉีดวัคซีนที่สถานเสาวภา สภากาชาดไทย

ปี 2525 สุนัขที่เลี้ยงในบ้านพักอาจารย์คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ป่วยเป็นโรคพิษสุนัขบ้า 1 ตัว ไม่เคยได้รับการฉีดวัคซีน มีผู้สัมผัสโรคจากสุนัขที่ป่วย 6 ราย ผู้สัมผัสโรคทุกรายได้รับการฉีดวัคซีนที่สถานเสาวภา สภากาชาดไทย

ปี 2526 มีสุนัขจรจัด 5 ตัว (แม่ 1 ลูก 4) เข้ามาอาศัยบริเวณใต้ถุนอาคารพักอาศัยของข้าราชการของสถาบันฯได้ป่วย และ ตายไปที่ละตัว ผลการตรวจวิเคราะห์ เนื้อสมองสุนัขทุกตัวพบว่ามีเชื้อโรคพิษสุนัขบ้า มีผู้สัมผัสโรคทั้งหมด 12 ราย ทุกรายได้รับการฉีดวัคซีนที่สถานเสาวภา

หลังจากนั้นยังคงมีผู้สัมผัสโรคเป็นระยะๆตลอดมา โดยถูกสุนัขที่สงสัยว่าบ้ากัดครั้งละ 1 – 2 ราย อีกทั้งภายในขอบเขตรั้วของสถาบันยังคงมีคนนำสุนัขและแมวมาปล่อยไว้ตามอาคารบ้านพักอาศัยและโรงอาหาร ซึ่งสัตว์สาธารณะเหล่านี้ได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นตลอดมา²⁴

จากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้ผู้บริหารของสถาบันฯ และผู้รายงานโครงการ ตระหนักถึงอันตรายอันอาจเกิดขึ้นกับบุคลากรที่เป็นนักศึกษา อาจารย์ เจ้าหน้าที่ของสถาบันฯ จึงได้จัดทำโครงการ : การป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าและควบคุมประชากรสุนัข – แมว ในสถาบันฯ ขึ้น ดำเนินการระหว่างวันที่ 15 พฤศจิกายน 2541 ถึง 31 กรกฎาคม 2542 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อทำการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า และทำหมันเพื่อควบคุมการเพิ่มประชากรสุนัข-แมวทั้งที่มีเจ้าของและที่ไม่มีเจ้าของในเขตรั้วสถาบันฯ โดยมีนักศึกษาภาควิชาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คณะเทคโนโลยีการเกษตร ที่เป็นสมาชิกชุมนุมสัตวบาลจำนวน 15 คน ร่วมดำเนินการ ซึ่งขั้นตอนการดำเนินการประกอบด้วย

1. สำรวจประชากรสุนัข - แมว ทั้งที่มีเจ้าของและไม่มีเจ้าของภายในเขตรั้วของสถาบัน ดำเนินการระหว่างวันที่ 16 - 21 พฤศจิกายน 2541
2. อบรมสาริตแสดงและฝึกปฏิบัติ การจับสุนัขโดยใช้อุปกรณ์จับสุนัข(Snare) และการเป่าลูกดอกฉีดยา Xylazine ทำให้สุนัขสลบเพื่อสะดวกต่อการจับทำหมันและฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า โดยเจ้าหน้าที่จากศูนย์โรคพิษสุนัขบ้า กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จำนวน 5 คน ให้แก่สมาชิกชุมนุมสัตวบาล และอาจารย์ที่ปรึกษาชุมนุมสัตวบาล ระหว่างวันที่ 23 - 27 พฤศจิกายน 2541
3. ดำเนินการจับสุนัขและเป่าลูกดอกให้สลบ เพื่อทำหมันและฉีดวัคซีน ที่คลินิกสัตวชุมนุมสัตวบาล การทำหมันสุนัข-แมว²⁵⁻²⁶ ใช้วิธีผ่าตัดลูกอัณฑะออกทั้งสองข้างในสุนัข-แมวเพศผู้ และผ่าตัดรังไข่และมดลูกออกทั้งหมดในสุนัข-แมวเพศเมีย หลังจากทำหมันแล้วทำการขลิบใบหูเป็นรูปสามเหลี่ยมเว้าเข้าไปในตัวสุนัข - แมว เพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่าได้ทำหมันเรียบร้อยแล้วพร้อมทั้งฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า และห้อยเหรียญสัญลักษณ์ให้แก่สุนัข-แมวนั้น หลังจากนั้นทางคลินิกสัตวชุมนุมสัตวบาล จะทำการอภิบาลสุนัข-แมวรักษาแผลผ่าตัดและแผลขลิบที่หูจนกว่าจะหาย จึงปล่อยสุนัขกลับคืนถิ่นที่อยู่เดิมในเขตรั้วสถาบันฯ ต่อไประหว่าง พฤศจิกายน 2541 ถึง กรกฎาคม 2542
4. จัดนิทรรศการ "การป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า และการควบคุมประชากรสุนัข-แมว " ในวาระที่มีพิธีเปิด "อาคารเจ้าคุณทหาร" ซึ่งเป็นอาคารเรียนใหม่และมีนิทรรศการทางการเกษตรของคณะเทคโนโลยีการเกษตร ระหว่างวันที่ 24-30 มิถุนายน 2542 แล้วจากนั้นย้ายนิทรรศการดังกล่าวมาแสดงหน้าคลินิกสัตวชุมนุมสัตวบาล จนกระทั่งเสร็จสิ้นโครงการ
5. ประสานงานกับสถานเสาวภา สภากาชาดไทย ในการแนะนำผู้สัมผัสทุกรายที่ได้รับรายงานให้ไปรับการฉีดวัคซีนโดยเร็ว เพื่อให้ทุกคนปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้าได้ในที่สุด²⁷⁻²⁹

ผลการดำเนินงาน

1. จากการสำรวจสุนัข-แมวภายในสถาบันฯพบว่า มีจำนวนทั้งสิ้น 255 ตัว เป็นสุนัข 240 ตัว และแมว 15 ตัว จำแนกเป็นสุนัขมีเจ้าของ 7 ตัว คิดเป็นร้อยละ 2.9 ของสุนัขทั้งหมด และสุนัขไม่มีเจ้าของ 233 ตัว คิดเป็นร้อยละ 91.1 ของสุนัขทั้งหมด แยกตามเพศดังนี้ เพศผู้ 99 ตัว : มีเจ้าของ 3 ตัว ไม่มีเจ้าของ 96 ตัว เพศเมีย 141 ตัว : มีเจ้าของ 4 ตัว ไม่มีเจ้าของ 137 ตัว สำหรับแมวมียุติพันธุ์มีจำนวน 7 ตัวคิดเป็นร้อยละ 46.7 ของแมวทั้งหมด และเป็นแมวไม่มีเจ้าของ 8 ตัวคิดเป็นร้อยละ 53.3 ของแมวทั้งหมดแยกตามเพศดังนี้ เพศผู้ 10 ตัว : มีเจ้าของ 4 ตัว ไม่มีเจ้าของ 6 ตัว เพศเมีย 5 ตัว : มีเจ้าของ 3 ตัว ไม่มีเจ้าของ 2 ตัว เมื่อจำแนกสุนัข-แมวตามวัยเจริญพันธุ์ และ วัยก่อนเจริญพันธุ์ เพื่อหาเป้าหมายในการจะดำเนินการทำหมัน พบว่า มีสุนัขวัยเจริญพันธุ์ทั้งสิ้น 203 ตัว : มีเจ้าของ 4 ตัว ไม่มีเจ้าของ 199 ตัว เพศผู้ 95 ตัว : มีเจ้าของ 3 ตัว ไม่มีเจ้าของ 92 ตัว เพศเมีย 108 ตัว : มีเจ้าของ 1 ตัว ไม่มีเจ้าของ 107 ตัว สำหรับแมวยุติพันธุ์ทั้งสิ้น 15 ตัว : มีเจ้าของ 7 ตัว ไม่มีเจ้าของ 8 ตัว เพศผู้ 10 ตัว : มีเจ้าของ 4 ตัว ไม่มีเจ้าของ 6 ตัว เพศเมีย 5 ตัว : มีเจ้าของ 3 ตัว ไม่มีเจ้าของ 2 ตัว รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 2

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของสุนัข – แมว ที่สำรวจได้ระหว่างวันที่ 16-21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2541 ณ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง จำแนกตามการมีเจ้าของและไม่มีเจ้าของ เพศ วัย เจริญพันธุ์ และวัยก่อนเจริญพันธุ์

ผลการสำรวจสุนัข-แมว	มีเจ้าของ			ไม่มีเจ้าของ			รวม	
	เพศผู้	เพศเมีย	รวม (%)	เพศผู้	เพศเมีย	รวม (%)	จำนวน	%
1. สุนัข	3	4	7(2.9)	96	137	233(97.1)	240	100
-วัยเจริญพันธุ์	3	1	4(1.7)	92	107	199(82.9)	203	84.6
-วัยก่อนเจริญพันธุ์	0	3	3(1.3)	4	30	34(14.2)	37	15.4
2. แมว	4	3	7(46.7)	6	2	8(53.3)	15	100.0
-วัยเจริญพันธุ์	4	3	7(46.7)	6	2	8 (53.3)	15	100.0

- การฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า : ดำเนินการจับสุนัข-แมว ตามที่ได้รับการอบรมมาได้ทั้งสิ้น 235 ตัว คิดเป็นร้อยละ 97.9 เป็นสุนัขมีเจ้าของ 6 ตัว คิดเป็นร้อยละ 85.7 ของสุนัขที่มีเจ้าของทั้งหมด และฉีดวัคซีนให้แก่สุนัขไม่มีเจ้าของได้ 229 ตัว คิดเป็นร้อยละ 98.3 ของสุนัขไม่มีเจ้าของทั้งหมด สำหรับแมวสามารถฉีดวัคซีนป้องกันได้ทั้งสิ้น 15 ตัว รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 3
- การทำหมัน : สามารถทำหมันให้แก่สุนัขวัยเจริญพันธุ์ทั้งเพศผู้-เมียที่อยู่ในสถาบันฯ ทั้งที่มีเจ้าของและไม่มีเจ้าของได้ครบทุกตัวตามที่สำรวจได้ คิดเป็นร้อยละ 100 สำหรับแมวสามารถทำหมันแมวเพศเมียที่ไม่มีเจ้าของได้ 2 ตัว คิดเป็นร้อยละ 100 ของแมวเพศเมียทั้งหมดที่ไม่มีเจ้าของ หรือคิดเป็นร้อยละ 40 ของแมวเพศเมียทั้งหมด รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของสุนัข – แมว ที่ได้รับการฉีดวัคซีนและทำหมัน

สุนัข-แมวที่ได้รับการฉีดวัคซีนและทำหมัน	มีเจ้าของ			ไม่มีเจ้าของ			รวม	
	เพศผู้ (%)	เพศเมีย (%)	รวม (%)	เพศผู้	เพศเมีย	รวม (%)	จำนวน	%
1.การได้รับวัคซีน								
- สุนัข	3(100)	3(75)	6(85.7)	94(97.9)	135 (98.5)	229 (98.3)	235	97.9
- แมว	4 (100)	3(100)	7(100)	6(100)	2(100)	8 (100)	15	100
2.การทำหมัน								
- สุนัข	3(100)	1(100)	4(100)	92(100)	107 (100)	199 (100)	203	100
- แมว	0(0)	0(0)	0(0)	0(0)	2(100,40)	2(25)	2	13.3

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4. การจัดนิทรรศการเพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้า และการควบคุมประชากรสุนัข-แมว ในโอกาสที่มีพิธีการเปิดอาคารเรียนใหม่ ซึ่งมีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับความรู้ทางการเกษตรด้วยและนำไปแสดงต่อที่บริเวณหน้าคลินิกสัตว์ของชุมนุมสัตวบาล จึงมีแขกผู้มีเกียรติ บุคลากรของสถาบันฯ นักศึกษา และประชาชนที่มาร่วมงานได้ให้ความสนใจชมนิทรรศการทั้งสิ้น 3,865 คน เป็นบุคลากรและนักศึกษาของสถาบันฯจำนวน 2,643 คน และเป็นบุคลากรนอกสถาบันฯอีก 1,218 คน
5. การดูแลผู้สัมผัสโรคที่ถูกกัด/สัมผัสกับสัตว์ที่สงสัยว่ามีเชื้อโรคพิษสุนัขบ้า ตั้งแต่ พ.ศ.2522 จนถึง ปัจจุบัน ได้ประสานกับสถานเสาวภา สภากาชาดไทย ซึ่งผู้สัมผัสทุกรายได้รับการฉีดวัคซีนและปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้ามาโดยตลอด

วิจารณ์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังประสบกับปัญหาการที่สัตว์เลี้ยง เช่น วัว ซึ่งจะ
ต้องให้นักศึกษาใช้ในการศึกษา ป่วยเป็นโรคพิษสุนัขบ้า เนื่องจากถูกสุนัขที่มีเชื้อโรคพิษสุนัขบ้ากัดและมีผู้ถูกสุนัข/
วัว กัดหรือข่วนหรือสัมผัสน้ำลาย รวมทั้งมีผู้นำสุนัขและแมวมาปล่อยทิ้งไว้ในบริเวณอาคาร โรงอาหาร และบ้าน
พักจำนวนมากซึ่งมีการเพิ่มจำนวนประชากรสุนัขและแมวด้วย แม้ว่าจะยังไม่มีผู้สัมผัสโรครายใดได้รับอันตรายจากโรค
โรคนี้ เพราะได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าจากสถานเสาวภา สภากาชาดไทย ทุกราย ตั้งแต่
พ.ศ.2522 จนถึงปัจจุบัน แต่ยังคงมีผู้ถูกสุนัขสงสัยป่วยเป็นโรคพิษสุนัขบ้ากัด/ข่วนอยู่ปีละ 1-2 ราย และมีสุนัข-แมว
จำนวนมากที่ไม่มีเจ้าของ จึงนับว่านักศึกษาและบุคลากรของสถาบันฯมีความเสี่ยงต่อการจะได้รับอันตรายจากโรค
พิษสุนัขบ้าอย่างยิ่ง การดำเนินงานของโครงการ การป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าและควบคุมประชากรสุนัข-แมว ของ
สถาบันฯ ครั้งนี้ สามารถแก้ปัญหาของสถาบันฯได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ สามารถก่อให้เกิดความร่วมมือของ
นักศึกษา อาจารย์ และบุคลากรตลอดจนหน่วยงานภายนอก เช่น กรมปศุสัตว์ และ สภากาชาดไทย ซึ่งการ
สำรวจสุนัข-แมว และจับสุนัข-แมวไม่มีเจ้าของมาฉีดวัคซีนและทำหมัน นักศึกษาที่ร่วมในโครงการได้รับการอบรม
และฝึกหัดดำเนินการทำให้มีความรู้ และความชำนาญมากขึ้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในโอกาสต่อ ๆ ไปได้และ
ผลการสำรวจพบว่าสัตว์นำโรคพิษสุนัขบ้า : สุนัขไม่มีเจ้าของจำนวน 233 ตัวคิดเป็นร้อยละ 97.1 ของสุนัขทั้งหมดที่
สำรวจได้ 240 ตัว และแมวไม่มีเจ้าของ 8 ตัว คิดเป็นร้อยละ 53.3 ของแมวทั้งหมดที่สำรวจได้ 15 ตัว สามารถ
ฉีดวัคซีนสุนัขได้ร้อยละ 97.9ของทั้งหมด ที่เหลืออยู่เป็นสุนัขที่มีอายุน้อยมากและจับไม่ได้ และฉีดวัคซีนแมวได้
ร้อยละ100 สามารถทำหมันสุนัขทั้งมีเจ้าของและไม่มีเจ้าของวัยเจริญพันธุ์ทั้งเพศผู้และเมียได้ร้อยละ100 แมว
เพศเมียไม่มีเจ้าของวัยเจริญพันธุ์ได้ร้อยละ 100 แต่แมวที่มีเจ้าของไม่สามารถดำเนินการทำหมันได้เพราะเจ้าของ
ยังไม่มั่นใจในฝีมือการทำหมันของนักศึกษา เมื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมายการดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จในการ
ป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าของประเทศไทยซึ่งกำหนดให้ทุกพื้นที่ควรฉีดวัคซีนให้ครอบคลุมร้อยละ 80 ของ
สุนัขทั้งหมด ทำหมันให้สุนัขเพศเมียให้ได้อย่างน้อยร้อยละ 1 ของสุนัขเพศเมียทั้งหมด และเพศผู้ให้ได้ร้อยละ 4 ของ
เพศผู้ทั้งหมด ฉีดวัคซีนให้ผู้สัมผัสโรคทุกราย อย่างไรก็ตามยังพบว่านักศึกษา และบุคลากรบางส่วนยังให้ความ
ร่วมมือไม่เต็มที่ แต่จากการที่ผู้บริหารระดับสูงให้การสนับสนุน และจากความร่วมมือร่วมใจของหลายฝ่าย รวมทั้งมีการจัดนิทรรศการให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องอันตรายของโรค และประโยชน์ของการควบคุมจำนวนประชากร
สุนัข-แมวทำให้การดำเนินโครงการนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และหากจะให้ความยั่งยืนตลอดไปคงจะต้องมี
การตระหนักถึงความปลอดภัยของทุกคนในสถาบันฯแห่งนี้จากทุกฝ่ายและมีการสนับสนุน ผลักดันและร่วมมือกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทุกฝ่ายในการที่จะให้มีกิจกรรมเช่นโครงการนี้ต่อไป ทั้งนี้การดำเนินโครงการในลักษณะนี้จะนำไปเป็นต้นแบบใช้ดำเนินการ/ประยุกต์ใช้ได้ ในสถาบันการศึกษา บริษัท โรงงาน และชุมชน ที่ประสบปัญหาการเพิ่มจำนวนของประชากรสุนัข-แมวที่ไม่มีเจ้าของที่อาจก่อให้เกิดปัญหาการแพร่ระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าได้.

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้ศึกษา และดำเนินงานในโครงการนี้ ขอขอบพระคุณ ท่านผู้ให้การสนับสนุนและอนุเมติงประมาณในการดำเนินงาน ดังรายนามต่อไปนี้

รองศาสตราจารย์ ประกิจ ตั้งติสานนท์ อธิการบดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เมธิญชัย ไชยสิทธิ์ รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา

และ คุณสอาดองค์ อุดระ ผู้อำนวยการกองกิจการนักศึกษา

รวมทั้งขอขอบคุณผู้ร่วมโครงการ และผู้ซึ่งไม่ได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ อีกหลายท่าน ที่ได้ให้การปรึกษาให้ข้อเสนอแนะ และการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานโครงการนี้

เอกสารอ้างอิง

1. คณะพยาบาลศาสตร์ ม. มหิดล. “ กฎหมายวิชาชีพการพยาบาล “ พิมพ์ครั้งที่ 3 : สิงหาคม 2539 : โครงการพัฒนาตำรา สาขาพยาบาลศาสตร์ หน้า 125 – 129
2. ขวลิต ทศนสว่าง โรคติดต่อ : กรุงเทพ ฯ ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคลสหประชาพานิชย์ , พ.ศ. 2531 : หน้า 643 – 661
3. กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข. แนวทางการกวาดล้างโรคพิษสุนัขบ้าให้หมดไปจากประเทศไทย. กรุงเทพ ฯ โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด , พ.ศ. 2539 : หน้า 1 – 10, 18, 42, 52, 74 – 79
4. กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข . คู่มือโรคติดต่อทั่วไป. กรุงเทพ ฯ โรงพิมพ์การศาสนา , พ.ศ. 2540 : หน้า 105 – 113
5. เอกสารอัดสำเนา สำนักงานปศุสัตว์เขต 1. การวิเคราะห์ผลการขึ้นสูตรโรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 1. พ.ศ. 2541
6. พรพิทักษ์ พันธุ์ล้ำ และ เกษม กงสิน. สถานการณ์โรคพิษสุนัขบ้าของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2533 – 2541. กลุ่มงานโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน กองโรคติดต่อทั่วไป หน้า 5
7. Thiravat Hemachudha and Prida Phupradit. Rabies : Inflammatory diseases. Rapid Science Publishers, 1997 : p. 260 – 267
8. มุกดา ตฤชณานนท์ . โรคพิษสุนัขบ้า : การวินิจฉัยทางคลินิก การใช้วัคซีนและการควบคุม . คัดจากวารสาร เวชศาสตร์อุตสาหกรรม , ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2532 : หน้า 37 – 43

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

9. กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงมหาดไทย . โครงการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าในประเทศไทย : รายงานผลการสัมมนาผู้บริหารระดับจังหวัด. เมื่อ 23 – 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2538 ณ โรงแรม เจบี หาดใหญ่ สงขลา และเมื่อ 2 – 3 มีนาคม พ.ศ. 2538 ณ โรงแรมมารวยการ์เด็นท์ กรุงเทพฯ . โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด , พ.ศ. 2538 : หน้า 7 , 14 – 24 , 25 – 32 , 64 – 72
10. บัญจพร ชื่นสมจิตต์ . คู่มือวิทยาการระบาดเบื้องต้น . กองโรคติดต่อทั่วไป กรมควบคุมโรคติดต่อ , พ.ศ. 2539 : หน้า 35
11. กองโรคติดต่อทั่วไป กระทรวงสาธารณสุข ; รายงานผลการสัมมนาผู้บริหารระดับจังหวัดในพื้นที่ทดลองดำเนินการควบคุมมลภาวะในแหล่งท่องเที่ยวปี AMAZING THAILAND วันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 ณ โรงแรมฟอร์จูน กทม. , โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด พ.ศ. 2541 หน้า 5 – 22
- 12-23. กองระบาดวิทยา กระทรวงสาธารณสุข : รายงานการเฝ้าระวังโรค พ.ศ. 2530 – 2541
24. กรรณิกา พิริยะจิตรา. สถิติการรับบริการของหน่วยอนามัย ปี พ.ศ. 2522-2541. กองกิจการนักศึกษา สำนักงานอธิการบดี สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง หน้า 4
25. ปราณี ตันติวณิช . คู่มือปฏิบัติการศัลยศาสตร์. ภาควิชาศัลยศาสตร์ คณะสัตวแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2520 หน้า 7, หน้า 58 – 63
26. Chales D Knecht, Algermon R. Allen, David J. Williams, Jerry H. Johnson. Fundamental Techniques in Veterinary Surgery 3rd edition, W.B Saunders Company, West Washington Square Philadelphia. 1987, P300-309
27. ประพันธ์ ภาณุภาค . ก้าวใหม่ของการดูแลรักษาผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้า : คลินิกวารสารเวชปฏิบัติ และการใช้ยา . ปีที่ 5 ฉบับที่ 9 กันยายน 2532 : หน้า 633 – 642
28. ประเสริฐ ทองเจริญ . วัคซีนและอิมมูโนโกลบูลินป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า : การสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 เรื่องการดูแลรักษาผู้ป่วยและป้องกันผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้า วันที่ 30-31 สิงหาคม 2542 ณ โรงแรมดุสิตริสอร์ท พัทยา ชลบุรี : หน้า 12 – 29
29. H.C. Wasi, S. Sirikwin, B. Dumavibhat, et al . Antibody response in patients resived small intradermal dose Post – Exposure Rabies Vaccination using purified Chick Embrio Cell Rabies Vaccine or Purified Vero Vaccine (PVRV) : การสัมมนาวิชาการประจำปี 2542 เรื่อง การดูแลผู้ป่วยและป้องกันผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้า วันที่ 30 – 31 สิงหาคม 2542 ณ โรงแรมดุสิตริสอร์ท พัทยา ชลบุรี : หน้า 53– 54

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้